

राज्यातील ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेखालील व दारिद्र्य रेषेवरील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल / बेघर / अल्प भू-धारक गरजूंसाठी घरकुल योजना राबविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन,
गृहनिर्माण विभाग,
शासन निर्णय, क्रमांक गृनियो- २००५/प्र.क्र.२४/गृनिधो-१,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक :- १ नोव्हेंबर, २००६.

पहा : १) शासन निर्णय, गृहनिर्माण विभाग क्र.गृनियो २००५/
प्र.क्र.२४/गृनिधो.१, दि.२९ नोव्हेंबर, २००५
२) शासन परिपत्रक, गृहनिर्माण विभाग क्र.गृनियो-
२००६/प्र.क्र.२२/गृनिधो.१, दि.२० एप्रिल, २००६

प्रस्तावना :-

राज्यातील ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेखालील व्यक्तींसाठी इंदिरा आवास योजना, प्रधानमंत्री ग्रामोदय योजना राबविण्यात येत आहेत. तथापि, ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेखालील ज्या समाजघटकांना या योजनांचा लाभ मिळू शकलेला नाही, अशा समाज घटकातील कुटुंबांना, ज्याप्रमाणे शहरी भागात १९९५ पूर्वीच्या झोपडीधारकांना २२५ चौ.फू. क्षेत्रफळाची सदनिका मोफत वाटप करण्यात आली. त्याप्रमाणे सदनिका बांधून देण्यास गृहनिर्माणाची एक योजना तयार करण्याचा शासनाचा मानस होता. त्याचप्रमाणे दारिद्र्य रेषेवरील परंतु वार्षिक उत्पन्न ५०,००० पेक्षा कमी असलेल्या कुटुंबाकरीता घरकुल देण्याची योजना राबविण्याचा राज्य शासनाचा हेतू होता. त्या अनुषंगाने संदर्भातील क्र. १ अन्वये दि. २९.११.२००५ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे. परंतु त्या शासन निर्णयामध्ये काही त्रुटी असल्याने तसेच काही मुद्द्यांबाबत संदिग्धता असल्यामुळे या योजनांची अंमलबजावणी प्रभावीपणे करण्यात क्षेत्रीय स्तरावर अडचणी निर्माण झाल्या आहेत. यास्तव, दि. २९.११.२००५ रोजीचा वरील शासन निर्णय अधिक्रमीत करून, या प्रकरणी सर्वसमावेशक असा सुधारित शासन निर्णय नव्याने निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुसार वरील शासन निर्णय गृहनिर्माण विभाग क्र. गृनियो २००५/प्र.क्र.२४/गृनिधो-१, दि. २९.११.२००५ व शासन परिपत्रक, गृहनिर्माण विभाग क्र.गृनियो-२००६/प्र.क्र.२२/गृनिधो.१ दि.२० एप्रिल, २००६ अधिक्रमीत करण्यात येवून, पुढीलप्रमाणे सुधारित शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

राज्यातील ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेखालील कुटूंबाकरीता राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. १ अंतर्गत प्रत्येकी रु. २८,५००/- इतक्या खर्चाची २०० चौ.फू. क्षेत्रफळाची ५०,००० घरे बांधण्याचा कार्यक्रम २ वर्षात राबविण्यात येईल. तसेच राज्याच्या ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेवरील परंतु वार्षिक उत्पन्न रु. ५०,०००/- (रु. पन्नास हजार फक्त) पेक्षा कमी असलेल्या कुटूंबाकरीता प्रत्येकी ५०,०००/- इतक्या खर्चाची कमीत कमी २५० चौ.फू. क्षेत्रफळाची ५०,००० घरे बांधण्याचा कार्यक्रम २ वर्षात राबविण्यात येईल. ही घरे लाभपात्र कुटूंबाची स्वतःची जागा असल्यास, त्या जागेवर बांधण्यात येतील, लाभपात्र कुटूंबाची स्वतःची जागा नसल्यास, त्यांना शासकिय/ग्राम पंचायतीची जमिन उपलब्ध असल्यास त्यातून अनुक्रमे प्रत्येकी ५०० चौ.फू. व ७५० चौ.फू. क्षेत्रफळाचा भूखंड उपलब्ध करून देण्याची कार्यवाही संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांकडून करण्यात येईल. उपरोक्त दोन्ही योजना जिल्हा पातळीवर ग्रामीण विकास यंत्रणामार्फत राबविण्यात येतील.

२. लाभ इच्छूक कुटूंबाची पात्रता :-

- १) राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र १ चे लाभ मिळण्यासाठी संबंधित कुटुंबाचे योजनेच्या लाभक्षेत्रात वास्तव्य असणे व कुटुंबाचे नांव दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीमध्ये समाविष्ट असणे आवश्यक राहिल.
- २) या योजनेचा लाभ घेवू इच्छिणाऱ्यांनी पूर्वी इंदिरा आवास योजना, प्रधानमंत्री ग्रामोदय योजना वा तत्सम इतर योजनांचा लाभ घेतलेला नसावा.
- ३) राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. २ मध्ये लाभ घेवू इच्छिणाऱ्या कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न रु. ५०,००० पेक्षा जास्त असता नये. व वार्षिक उत्पन्नबाबत सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेला दाखला असणे आवश्यक राहिल.
- ४) राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. १ च्या लाभार्थ्यांची निवड करताना अनुसूचित जाती/जमाती च्या कुटुंबांना व अपंग व्यक्तींना केंद्र शासनाने इंदिरा आवास योजनेसाठी निर्धारित केलेल्या प्रमाणात लाभ देण्यात यावा.तसेच लाभार्थ्यांपैकी प्रकल्पग्रस्त, अपंग व्यक्ती व स्त्रीया प्रमुख असलेल्या कुटुंबांना प्राधान्य देण्यात यावे.

३. अंमलबजावणीची कार्यवाही पध्दत :-

- १) राज्यातील ज्या गावात इंदिरा आवास योजनेचे लाभार्थी निवडण्याचे काम चालू आहे. अशा गावात लाभार्थी निवडण्यासाठी दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबांच्या सर्वेक्षणाच्या ज्या यादीचा वापर करण्यात येत आहे, तीच यादी राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजनेतील लाभार्थी निवडण्यासाठी वापरण्यात

यावी. अन्य गावात लाभार्थ्यांची संख्या सन १९९७-९८ चे सर्वेक्षण व सन २००२-२००३ चे सर्वेक्षण यापैकी कोणत्या सर्वेक्षणाच्या आधारे निवड करावी याबाबतचा निर्णय ग्रामसभेने घ्यावा..

- २) राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. १ व २ अंतर्गत बांधावयाच्या घरांचे जिल्हानिहाय उद्दिष्ट दर्शविणारे विवरणपत्र सोबत जोडले आहे. जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणानी राज्य शासनाने ठरवून दिलेल्या जिल्हानिहाय उद्दिष्टांचे पंचायत समिती/ग्राम पंचायतीमधील दारिद्र्य रेषेखालील अनुसूचित जाती /जमाती कुटूंबाची संख्या यांच्या आधारे पंचायत समितीनिहाय/ग्राम पंचायत-निहाय उद्दिष्टे निश्चित करावीत. (दोन वर्षात योजना पूर्ण करावयाची आहे हे लक्षात घेवून वार्षिक उद्दिष्टे निश्चित करण्यात यावीत.)
- ३) जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणांनी निश्चित केलेल्या घरकुलाचे उद्दिष्ट पंचायत समितींना व पंचायत समितीमार्फत ग्रामपंचायतींना सूचित करण्यात यावे.
- ४) जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेकडून प्राप्त झालेल्या उद्दिष्टानुसार अनुसूचित जाती/जमातींना व अपंग व्यक्तींना इंदिरा आवास योजनेमध्ये देण्यात येणाऱ्या प्राथम्यानुसार ग्रामसभेने पात्र लाभार्थ्यांची निवड करावी.
- ५) जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेने निश्चित करून दिलेले उद्दिष्ट मर्यादेतच म्हणजेच जेवढे उद्दिष्ट ग्रामपंचायतीकरीता देण्यात आले आहे, तेवढेच लाभार्थी ग्रामसभेने निवडावे.
- ६) ग्रामसभेच्या बैठकीस पंचायत समितीचे विस्तार अधिकारी अगर शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता यांची उपस्थिती अनिवार्य असेल .
- ७) ग्रामसभेने लाभार्थ्यांची निवड केल्यावर सदर निवड केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार ठरवून दिलेल्या निकषानुसार करण्यात आलेली असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र ग्राम पंचायतीने संबंधित पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी यांच्याकडे ग्रामसभेने मंजूर केलेल्या यादीसह पाठवावे.
- ८) ग्राम सभेने पंचायत समितीला सादर केलेल्या लाभार्थ्यांच्या यादीला पंचायत समितीच्या मान्यतेची आवश्यकता नाही. पंचायत समितीमार्फत सादर झालेली यादी जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेकडे त्यासंबंधीच्या माहितीसह पाठवावी.
- ९) संबंधित ग्राम पंचायतीच्या ग्रामसभेने मंजूर केलेली यादी पंचायत समितीमार्फत प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेने सदर यादी मार्गदर्शक सूचनेनुसार काळजीपूर्वक तपासावी. छाननीत योग्य असल्याचे आढळून आलेल्या यादीतील प्रस्ताव जिल्हा गृहनिर्माण समितीच्या मंजूरीसाठी सादर करण्यात यावेत.
- १०) ग्राम पंचायतीने निश्चित करून दिलेल्या उद्दिष्टातील अधिक लाभार्थ्यांची निवड केली असल्यास, अशी लाभार्थ्यांची यादी जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेने विचारात न घेता तसा शेर नमूद करून, पंचायत समितीमार्फत ग्राम पंचायतीकडे योग्य दुरुस्तीसाठी परत करावी.

११) जिल्हा गृहनिर्माण समितीने लाभार्थ्यांच्या यादीस अंतिम मंजूरी दिल्यानंतर संपूर्ण जिल्ह्यातील लाभार्थ्यांची यादी, त्यामधील अनुसूचित जाती/जमातीच्या लाभार्थ्यांचा तपशिल नोंदवून, त्या लाभार्थ्यांना शासनाचे अनुदान प्राप्त करण्यासाठी संबंधित गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास मंडळाच्या मुख्य अधिकाऱ्यांना सादर करावी. जिल्हा गृहनिर्माण समितीने मंजूरी दिलेल्या घरांच्या आराखडयास व अंदाजपत्रकास तांत्रिक तसेच प्रशासकीय मंजूरी देण्याचे अधिकार संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांना राहतील.

४. निधीच्या वितरणाबाबत -

एक) राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. १ मधील दारिद्र्य रेषेखालील लाभपत्र कुटुंबांना घरकुलाच्या बांधणीसाठी अनुदान वाटप करण्यासाठी आवश्यक निधी विभागाकडून प्रथमतः महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास प्राधिकरणास उपलब्ध करून दिला जाईल. म्हाड प्राधिकरणाकडून हा निधी संबंधित जिल्हा परिषदांच्या मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांना आवश्यकतेनुसार व त्यांना पूर्वी वितरित केलेल्या अनुदानाच्या खर्चाबाबत प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर टप्प्या-टप्प्याने वितरित करण्यात येईल. महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास प्राधिकरणाने या योजनेसाठी केलेल्या खर्चाची शासनाकडून ७ टक्के व्याजासह प्रतिपूर्ती करण्यात येईल.

दोन) घरकुलासाठी अनुज्ञेय असलेल्या अनुदानाचे वाटप पुढील टप्प्यानुसार अग्रिम स्वरूपात करावे.

अ) घरकुलाचे बांधकामास मंजूरी मिळाल्यानंतर.	एकूण रक्कमेच्या २० टक्के.
ब) जोत्यापर्यंतचे बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर	एकूण रक्कमेच्या २० टक्के.
क) लिंटल लेव्हलपर्यंतचे बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर.	एकूण रक्कमेच्या ३० टक्के.
ड) छतापर्यंत बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर	एकूण रक्कमेच्या ३० टक्के.

तीन) घरकुलाचे बांधकाम सुरु झाल्यापासून ते ३ महिन्यात पूर्ण करणे लाभधारकावर बंधनकारक राहिल.

५. राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. २ मधील लाभार्थ्यांना कर्ज उपलब्ध करून देण्याबाबत.

१. राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. २ मधून घरकुलाचा लाभ मिळण्यासाठी ग्राम पंचायतीकडे प्राप्त झालेल्या अर्जापैकी ग्राम पंचायतीने मंजूर केलेल्या अर्जाची माहिती ग्रामपंचायत/पंचायत समितीमार्फत मुख्य अधिकारी जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा व संबंधीत गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास मंडळाच्या मुख्य अधिका-यांना कळविल.
२. जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेने मंजूर केलेल्या राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. २ मधील लाभार्थ्यांचा तपशिल प्राप्त झाल्यानंतर श्री. ----- हे शासनाच्या राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. २ चे लाभार्थी असून, ते घरकुल बांधण्यासाठी आपल्या बँकेकडून घेणार असलेल्या रु. ४५,०००/- (रु. पंचेचाळीस हजार मात्र) पर्यंतच्या कर्जावरील व्याजाची रक्कम भरण्याची शासन (गृहनिर्माण विभाग) हमी घेत आहे. अशा स्वरूपाचा दाखला संबंधीत गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास मंडळाच्या मुख्य अधिकाऱ्यांने संबंधीत लाभधारकांना द्यावा. व त्यांना जिल्ह्यातील अग्रणी बँकेकडून रु. ४५,०००/- पर्यंत घरकुल बांधणीसाठी कर्ज मिळवून देण्यासाठी सर्वतोपरी मदत व मार्गदर्शन करावे.
३. बांधण्यात येणारे नवीन घरकुल कर्जाच्या परत फेडीची हमी म्हणून संबंधीत वित्तीय संस्थेकडे तारण म्हणून ठेवता येईल.
४. लाभार्थ्यांना देण्यात आलेल्या कर्जाची वसूली संबंधीत जिल्हा परिषद व संबंधीत बँक हे समन्वयाने करतील.
५. या योजनेतील लाभधारकांनी जिल्हा अग्रणी बँकेकडून घेतलेले कर्ज व त्यापोटी बँकेला प्रत्येक आर्थिक वर्षात देय होणाऱ्या व्याजाबाबतचा तपशिल संबंधीत गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास मंडळ शासनाच्या गृहनिर्माण विभागाला कळवील.
६. राजीव गांधी ग्रामीण निवारा योजना क्र. २ च्या लाभार्थ्यांना वित्तीय स्वतःकडून मिळवून दिलेल्या कर्जावरील व्याजाची फेड करण्यासाठी शासनाच्या अर्थसंकल्पात योजनेत तरतूद करण्यात येईल. व विहित कालावधीत व्याजाची फेड करण्यासाठी संबंधीत गृहनिर्माण मंडळाला सुपूर्द करण्यात येईल.

७) घरकुलांच्या बांधकामाबाबत तपशिल :-

१. उपरोक्त बांधकाम क्षेत्रफळामध्ये एक बहुउद्देशीय खोली व नहाणीचा समावेश राहिल.
२. शौचालयाची तरतूद भूखंडाच्या एका बाजूला घरकुलाच्या बाहेर करण्यात यावी. निरी टाईप अथवा पेवाचे संडास प्रस्तावित करावे. शौचालयावर उपरोक्त घरकुलाच्या किंमतीपैकी सुमारे रु.५,००० पर्यंत खर्च अपेक्षित आहे.

३. घरकुल बांधताना भौगोलिक परिस्थितीचा विचार करून बांधकाम साहित्य वापरण्यात यावे. तसेच भौगोलिक परिस्थितीनुसार घराची व छताची रचना असावी. औष्णिक विद्युत केंद्राच्या ५० व ५० ते १०० कि.मी. परिसरातील क्षेत्रात बांधकामात फ्लाय अॅश आधारित साहित्याचा वापर करण्यांत यावा.
४. घरकुल बांधताना भूकंपरोधक तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यात यावा. (जसे, जोत्यावर व लिंटेल् लेव्हलवर सलग असे आर सी.सी. बॅन्ड घालण्यात यावे.)
५. सदर सदनिकेचा/भूखंडाचा भाडेपट्टा शक्य त्या ठिकाणी लाभार्थी कुटुंबातील नांवे वा पत्नी व पती यांच्या संयुक्त नांवे करण्यासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हापरिषद यांनी कार्यवाही करावी व दुय्यम निबंधकाकडे त्याच्या नोंदी कराव्यात.
६. या योजनेमध्ये बांधलेल्या सदनिकेमध्ये लाभार्थ्यांच्या कुटुंबाव्यतिरिक्त इतर कोणालाही वास्तव्य करता येणार नाही तसेच ही सदनिका इतर कोणत्याही व्यक्तीला विकता येणार नाही वा भाड्याने देता येणार नाही.

७) योजनेच्या अंमलबजावणीकरीता समिती :-

अ) जिल्हा गृहनिर्माण समिती :- या योजनेची अंमलबजावणी व योजनेवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी पुढीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात यावी.

१. अध्यक्ष	: संबंधित पालक मंत्री
२. उपाध्यक्ष	: संबंधित जिल्हा परिषद अध्यक्ष
३. इतर सदस्य	: स्थानिक आमदार, जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी, जिल्हा मुख्यालय उप विभागीय अधिकारी, प्रकल्प अधिकारी-जिल्हा ग्रामीण यंत्रणा, प्रकल्प अधिकारी-एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प, महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाचे कार्यकारी अभियंता, पाणी पुरवठा मंडळाचे कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे कार्यकारी अभियंता, जिल्हा परिषदेचे कार्यकारी अभियंता, सहसंचालक नगररचना विभाग आणि कार्यकारी अभियंता, म्हाडा.
४. सदस्य सचिव	: मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.

ब) सदरहू योजना ही ग्रामीण भागात ग्राम पंचायत/पंचायत समिती स्तरावर राबवावयाची आहे व त्यावर संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांचे नियंत्रण राहील.

क) उपरोक्त दोन्ही योजनांतर्गत कोणत्या खेड्यात घरे बांधावयाची आहेत, याबाबत ग्रामपंचायत/पंचायत समिती यांच्या शिफारस वजा प्रस्तावावर समितीने निर्णय घ्यावयाचा आहे.

ड) ग्रामपंचायतीने स्विकृत केलेला प्रस्ताव पंचायत समितीमार्फत प्रकल्प अधिकारी, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा तथा सदस्य सचिव जिल्हा गृहनिर्माण समितीकडे सादर करावा.

८) योजनांच्या प्रगतीचा आढावा :-

१. जिल्हा गृहनिर्माण समितीने दर १५ दिवसांनी सदरहू योजनांचा आढावा घेवून तसा अहवाल संबंधित विभागीय आयुक्तांमार्फत शासनास सादर करावा.
२. संबंधित विभागीय आयुक्तांनी त्यांच्या मासिक आढावा बैठकीमध्ये उपरोक्त दोन्ही योजनांचा आढावा घेवून, योजनांचा मासिक प्रगती अहवाल शासनास नियमित सादर करावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

सही/-

(स्वा.शि.क्षत्रिय)

सचिव, गृहनिर्माण विभाग

प्रति,

- १) मा.राज्यपालांचे सचिव,
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,
- ३) मा.मंत्री (गृहनिर्माण) यांचे खाजगी सचिव, /मा. पालक मंत्री (सर्व जिल्हे)
- ४) मा.राज्यमंत्री (गृहनिर्माण) यांचे खाजगी सचिव,
- ५) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
- ६) महालेखापाल, महाराष्ट्र -१ मुंबई (लेखा व अनुज्ञेयता) /लेखापरीक्षा,
- ७) महालेखापाल, महाराष्ट्र -२ नागपूर (लेखा व अनुज्ञेयता) /लेखापरीक्षा,
- ८) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,
- ९) सर्व विभागीय आयुक्त,
- १०) सर्व जिल्हाधिकारी,
- ११) मुख्य लेखा परिक्षक, स्थानिक निधी लेखा, कोकण भवन, नवी मुंबई.
- १२) उपमुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी (लेखा) कोकण विभाग, पुण, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर
- १३) उपाध्यक्ष व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास प्राधिकरण, गृहनिर्माण भवन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई - ५१.
- १४) मुख्य अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),

